

УДК 811.161.2'243'42(072)

ВИДИ КОМЕНТАРІВ ДО ЧИТАННЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Ніна Станкевич

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, 79001 Львів, Україна
тел. (032) 239 43 55
ел. пошта: stankevych@ua.fm
<http://orcid.org/0000-0002-0823-1853>*

Узагальнено методичну цінність використання художніх текстів у процесі вивчення української мови як іноземної, вказано на важливість врахування критеріїв їхнього відбору, виділено етапи опрацювання тексту. Досліджено суть коментування до читання художніх текстів в іншомовній аудиторії. Розглянуто види коментарів та різноманітні форми їх подання. Проаналізовано навчально-методичні матеріали для читання художніх текстів та наведено приклади коментування лінгвокраїнознавчих труднощів.

Ключові слова: читання як вид мовленнєвої діяльності, художній текст, коментар, види коментаря, комплексний лінгвокраїнознавчий коментар.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2019.14.2727>

Постановка проблеми. Художній текст як матеріал для навчання мови як іноземної визнають за “унікальний і базовий”, враховуючи низку позитивних чинників його використання, а саме: його пізнавальну, культурологічну та естетичну цінність, відкритість до інтерпретацій, стимулювання творчої активності студентів-іноземців, формування “літературної грамотності”, емоційний вплив, багатство і різноманітність мови, а звідси – збагачення активного, пасивного і потенційного словника, сприяння розвитку мовлення, можливість формувати на його основі навички і вміння з усіх видів мовленнєвої діяльності [2; 17; 18]. Він “дає повніше відчуття мови”, допомагає вирішенню в іншомовній аудиторії “як лінгвістичних, лінгвостилістичних, так і лінгводидактичних завдань” [3: 168].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичну цінність художнього тексту, способи його використання, критерії відбору, проблеми адаптації, відповідності видам читання й етапам навчання та багато інших дидактичних питань активно досліджують українські (Т. Вдовіна, Є. Матрон, Т. Пахомова, Т. Печериця, В. Федчик), а також зарубіжні (А. Вартаньянц, Н. Якубовська, Л. Журавльова, Н. Зинов'єва, Н. Кулібіна, Л. Смелякова) мовознавці. Використанню художнього тексту у навчанні української мови як іноземної присвятили наукові праці О. Антонів, О. Баранівська, А. Буднік, Л. Васильєва, І. Процик, Г. Швець та ін.

Видокремлення раніше не з'ясованих частин загальної проблеми. Одним із важливих аспектів читання художніх творів в іншомовній аудиторії є те, що це тексти оригінальні, тому й важкі для сприйняття. Художній твір – “продукт і мовно-

естетичний знак певної національної культури, тому всі його переваги (нестандартна структура, образність мови, підтекст, інтерпретаційний потенціал) водночас є неймовірною перешкодою для розуміння представниками іншої мови й культури” [15: 202]. Способом полегшити читання та розуміння прочитаного є *коментар*.

Коментар (з лат. *commentarium* – записки, тлумачення) – “1. Тлумачення певного *тексту* або книги. 2. Додаток у кінці книги, примітки по тексту в підрядкових виносках з поясненням окремих місць, термінів та виразів. 3. Міркування, пояснення з приводу якоїсь події, публікації, заяви тощо” [13: 280]. Науковці, які розглядають текст як навчальний матеріал, дають таке визначення коментаря: “це будь-яке пояснення, яке стосується певного слова чи вислову тексту, певного фрагмента чи всього тексту загалом” [7: 198]. Отож, коментар – усна або письмова ремарка, переважно пов’язана з тлумаченням, поясненням слова чи вислову, з додатковою інформацією, зауваженням або твердженням. У потрібному нам сенсі коментар – різновид заповнення лакун, спосіб полегшити сприйняття іншомовного тексту іноземцями. Часто такий коментар нагадує семантизацію, проте його різниця в тому, що він пов’язаний із текстом. Він не призначений для самостійного читання, його читають одночасно чи паралельно з текстом.

Формулювання цілей статті. Мета статті – дослідити види коментарів, які слугують кращому розумінню іноземцями художнього тексту, виявити проблемні аспекти, що стосуються використання коментаря для читання іномовних текстів.

Виклад основного матеріалу. Переглядаючи різноманітні за фаховим спрямуванням книги для читання для студентів-іноземців, навчальні посібники, ми виявили декілька термінів, які конкретизують види (типи) коментарів, що супроводжують текст, а саме: *історико-країнознавчий*, *лінгвістичний* (тексти країнознавчої тематики), *лінгвогностичний* (який включає *конотативний*), *історико-етнографічний*, *історичний*, *лінгвокраїнознавчий* / *лінгвокраєзнавчий* (тексти художні). Розрізняють також коментарі за типом інформації: *зовнішній* коментар (екстракоментар) – пояснення дат, фактів, подій, додаткова інформація, та *внутрішній* коментар (інтракоментар) – пояснення складних для розуміння іноземцями слів із тексту. Розглянемо їх докладніше.

Вважаємо, що передумовою появи будь-якого коментаря до художнього тексту (чи уривка тексту) є його автентичність. Автентичність будь-якого тексту для вивчення іноземної мови методисти розподіляють на такі складові: *культурологічна автентичність* (текст містить історико-культурну, країнознавчу, тобто надмовну інформацію), *інформаційна автентичність* (текст містить нову й цікаву інформацію, викликає інтерес), *ситуативна автентичність* (відображає природність ситуації, живе спілкування), *лексико-фразеологічна автентичність* (у тексті наявні слова і фразеологізми, знання яких збагачує активний і пасивний мовний запас іноземця, до того ж ці слова стають зрозуміліші в певному контексті); *граматична автентичність* (текст актуалізує безліч граматичних форм, ілюструє прості структури “розкутого синтаксису” живого мовлення або ж подає ускладнені, розлогі художньо-образні конструкції); *реактивна автентичність* (текст емоційно-образний, впливає на читача). Найважливіше – здійснити прогностичний аналіз тексту, зуміти побачити те, що підлягає коментуванню.

Художній текст має своє історичне тло, тогочасну мову, відображає художньо осмислену дійсність. Потреба в коментарі, його характер і вид залежать від самого тексту. Звичайно, передусім важливо правильно відібрати художній текст чи його

уринок. Науковець і методист-практик Г. Швець, спираючись на власний досвід залучення художніх текстів до навчання студентів-іноземців (зокрема під час читання в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка курсу “Коментоване читання художніх текстів”), сформулювала провідні принципи їхнього добору, а саме: 1) врахування рівня читацької компетенції іншомовної аудиторії; 2) потенціал тексту для розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь; 3) соціокультурний потенціал твору; 4) естетична цінність художнього тексту [17; 19: 4]. Мовознавець О. Баранівська, проаналізувавши навчальні посібники з української мови як іноземної та врахувавши досвід викладання в Ягеллонському університеті (Польща), визнає за надзвичайно важливу потребу осучаснити твори як навчальний матеріал для студентів-іноземців, урізноманітнити жанри, подавати художні тексти різних епох, не зосереджуватись лише на творах історичної тематики [2: 64–65].

Після продуманого відбору художнього тексту на нього треба буде поглянути “очима іноземця” та проаналізувати потенційні труднощі для його розуміння. Методисти виділяють декілька етапів роботи з художнім твором. Спочатку оцінюють сам твір, близькість/віддаленість культур, т. зв. “культурну дистанцію”, мовну тканину (наявність безеквівалентної, фонові лексика, фразеологічних одиниць, пасивної лексики тощо), тоді вирішують, який потрібно дати коментар. “Для того, щоб скласти коментар, – вважає Є. Дадаян, – потрібна взаємодія психолінгвістичних і методичних зусиль, оскільки в основі його побудови лежить цілий комплекс досліджень. Цей комплекс дає змогу обґрунтувати не лише потребу в коментуванні, а й національно-культурну орієнтованість і форму коментаря” [10: 123]. Узагальнивши роботу з художнім текстом, З. Смелкова виділяє в ній чотири етапи: 1) попередній етап (“лабораторія вчителя” – діагностика конкретних труднощів тексту, який вивчають); 2) вступний або впровідний коментар; 3) коментар у процесі роботи з текстом; 4) самостійне коментування тексту (“лабораторія студента”) [14: 80–81].

Під час аналізу тексту потрібно враховувати всі текстові реалії: підтекст, контекст, затекст (події, про які написано, і час, коли твір написаний), задум автора, паратекст – наприклад, біографія автора, час, місце дії, інформація про появу твору, його роль у розвитку літератури тощо. Зазначимо також, що коментар – не всесильний для розуміння художнього твору, не пояснює (і не повинен пояснювати) все. До того ж у методичному арсеналі передтекстової роботи є, окрім коментаря, бесіда зі студентами, самостійна робота із словником, завдання, спрямовані на актуалізацію певних лексичних чи граматичних знань, тощо. Коментар, вважають дослідники, “тільки допомагає читацькому сприйняттю, але не відміння ні зусиль, яких читач мусить докласти, ні обов’язкового інтересу до твору” [7: 198]. І додають такі твердження: характеристики того, що саме треба пояснювати і якою буде глибина пояснень, залежать від адресата; якщо занизити уявлення про рівень підготовки адресата і почати “розжовувати” цілком зрозуміле, то це “не лише некорисно, а й марнотратно” [Там само].

Почнімо з країнознавчого коментаря. Країнознавчі знання, потрібні для читання художнього твору, охоплюють два рівні: 1-й рівень – інформація, яка допомагає зрозуміти твір загалом, наприклад, інформація про письменника, час написання твору та історичний час, описаний у творі, стиль, зовнішній вплив на

створення тексту; 2-й рівень – знання, необхідні для адекватного розуміння, наприклад, національних словесних образів.

Вдалі приклади національних образів-символів, які потрібно пояснювати іноземцеві, навела А. Буднік у статті, присвяченій теоретичним засадам сприйняття художнього твору студентами-інофонами [4]. Йшлося про нерозуміння смислових нюансів під час читання вірша Дмитра Павличка “Два кольори” в китайській аудиторії. Він може викликати різну емоційну реакцію, стверджує дослідниця, адже “для української лінгвокультурної спільноти червоне асоціюється з коханням, пристрасною, а чорне – зі смутком, журбою”, а для китайської “червоне – це максимальна життєва сила й активність, що вбиває злих духів і кличе фортуна у дім, гармонізує атмосферу, відповідно, чорне – це щось загадкове і потаємне, що уособлює пізнання і вченість, заглиблення у невідоме”. Таке саме непорозуміння може виникнути у сприйнятті дракона як символу під час читання роману Багряного “Тигролови”. Дракон у китайській культурі “символізує могутність, благополуччя, талант і владу”, у романі українського автора “асоціюється з потягом-драконом, що є символом жорстокості тоталітарної машини та ототожнюється із приреченістю народів СРСР на знищення”. Ці приклади, підсумовує вчена, “засвідчують національну детермінованість сприйняття художнього твору, а відповідно, і його інтерпретацію” [4 : 173].

Найпростіший розподіл коментарів, зумовлений мовними засобами художнього тексту, – на коментар *лінгвістичний* та *стилістичний*. Лінгвістичний коментар робить доступними для розуміння: 1) слова, яких читач-іноземець не знає за своїм рівнем знань; 2) пасивну лексику (діалектизми, застарілі слова, жаргонізми); 3) слова, семантика яких в цьому тексті відрізняється від звичайної. Стилiстичний коментар пояснює засоби виразності, естетику художнього твору. Ці два види коментаря входять у процес лінгвістичного аналізу тексту, який здійснюють передусім зі студентами-іноземцями філологічного фаху.

Коментар, який пояснює позамовні явища (назви установ, документів, звань, посад, грошових одиниць, адміністративних одиниць, мір тощо) називають по-різному: *реальний*, *побутовий*, *соціальний*, *текстуальний*. Від 70-х рр. ХХ ст. в методиці викладання мови як іноземної активно функціонує поняття *лінгвокраїнознавчий коментар*, що відобразило тісний зв'язок між мовою і культурою [6]. Його запровадили С. Верещагін та В. Костомаров, розкривши основні об'єкти в тексті – мовні одиниці, яких він має стосуватися і які становлять методичну цінність у навчанні мови як іноземної. Науковці пропонують звертати увагу на такі три групи лексики: 1) безеквівалентну, 2) фонову і 3) конотативну [6 : 97]. Безеквівалентна лексика – це передусім ономастичні одиниці (антропоніми, топоніми та ін.), архаїзми тощо, які не мають аналогів у рідній мові й культурі іноземців; фонову вважають слова, позначені неповноеквівалентністю фонів, тобто які сприймають неадекватно через різницю в додаткових відтінках (фонові знання), зумовлених національно-культурними особливостями. До конотативної лексики належать слова, які викликають у читача – представника певної культури – емоційно-естетичні асоціації. Деякі мовознавці включають їх до неповноеквівалентної лексики. Це фразеологізми, афоризми, конотативна лексика, соматизми; вони мають емоційно-оцінне забарвлення, відображають поведінкову специфіку носіїв мови.

Всебічно розвинула дослідження мовокраїнознавчих одиниць (лексики з національно-культурним змістом, лінгвокультурем) учена Н. Данилюк. Матеріали її наукових статей, зокрема останніх, присвячених вивченню української мови як іноземної, та виданих за її керівництвом словників-довідників [11; 16] не тільки розвивають уміння визначати номінації, що є носіями національно-культурної інформації, “створюють мовний образ України”, а й навчають способів розкривати краєзнавчий зміст мовних одиниць, “проникати в автентичний генофонд українського народу”. Безперечно, цьому слугують і лінгвокраїнознавчі словники. Велика серія (10 випусків) таких словників розкриває зміст і національно-культурні, історико-краєзнавчі особливості власних назв (власні імена людей, географічні назви, назви релігійних і державних свят, пам’ятних дат, назви замків і фортець, храмів, політичних партій, назви вищих навчальних закладів, пам’ятних місць, астрономічні назви). Авторами їх є викладачі кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (О. Атонів, Д. Добрусинець, З. Василько, В. Кужелюк, І. Кметь, О. Кровицька, З. Мацюк, Д. Якимович-Чапран та ін.). Самі словникові статті, тексти, які ілюструють ці власні назви, активно включені в навчальний процес зі студентами-іноземцями. Відбір назв, пояснення їхнього значення є прикладом визначення лінгвокраїнознавчої цінності мовної одиниці, розриття її у вигляді фонових знань, тлумачення як фактичної одиниці, яка має екстралінгвальну інформацію.

Коментар до художнього тексту можна подавати двома способами: прагматичним і проєктивним, тобто інформацію передавати прямо, точно, однозначно або із чимось співвідносити, пояснювати через близькі явища чи суміжні речі. Відповідно, коментарі також можна розподілити на: 1) *прагматичний* (відповідає на питання “що є чим і хто є ким”, тлумачить поняття, ідентифікує осіб, географічні об’єкти, пояснює історичні події, соціальні явища та ін.); 2) *проєктивний* (пов’язує прагматичне пояснення з контекстом чи затекстом), тобто є *проєктивно-контекстним* (наприклад, пояснює соціальну функцію предмета чи явища, його зв’язок з іншими сферами дійсності) чи *проєктивно-затекстним* (пов’язує з часом, який зображено у творі, або часом, коли автор написав твір). Докладніше про це описано в ґрунтовній монографії Є. Верещагіна та В. Костомарова “Язык и культура”, що стала наслідком їхніх сорокарічних наукових досліджень [7]. Запроваджено і термін *комплексний лінгвокраїнознавчий коментар*, який включає всі можливі аспекти (учені трактують це як види) потрібних для певного тексту коментарів (лінгвокраїнознавчий, історичний коментар з історико-літературними фактами, що відображають соціальний і культурно-історичний контекст епохи тощо).

У сучасних методичних працях функціонують терміни “навчальний художній текст”, “художній текст для навчальних цілей”, відповідно, використовують і вислів “навчальне коментування” (В. Федчик, Л. Сенік, Л. Васецька). Зауважимо, що потрібно розрізняти художній текст, спеціально адаптований для роботи з іноземцями, “методично оброблений”, і текст неадаптований. Саме останній передбачає наявність різного плану коментарів. Важливим є також режим читання, зокрема ознайомлювальний чи вивчальний, адже кожен із них передбачає різний рівень розуміння тексту студентами-іноземцями, а отже, також впливає на характер і глибину коментарів.

Власну класифікацію лінгвокраїнознавчих коментарів подали М. Шахматова і Сім Єн Бо зосереджуючись лише на поясненні фонової лексики і беручи до уваги спосіб тлумачення і форму подання. Вони виділяють “*описові коментарі* (коментар – розширення лексичного значення внаслідок використання відомостей зі словника; коментар – розширення лексичного фону внаслідок власного мовного і побутового досвіду; коментар – історична довідка; коментар – словотворча модель) та *описово-визначальні* (власне визначальний коментар; етимологічний коментар; словотворчий коментар; контекстуальний коментар; коментар відсилання; історичний коментар; розширений країнознавчий коментар” [Цит. за : 4]. Окрему увагу мовознавці приділяють у сфері фонової лексики т. зв. “місцевому країнознавству” (В. Горянський), коли коментувати потрібно слова, актуальні у конкретній місцевості.

Узагальнюючи думки науковців щодо якості коментарів до художніх текстів, способів їх подання, місця щодо тексту, форми викладу тощо, можемо підсумувати деякі їхні зауваження:

1) Підготовча робота до читання художнього тексту є обов’язковою, вона створює т. зв. “міні-фон”, який полегшить розуміння твору чи уривка твору. Проте не варто в коментар включати еквівалентні мовні одиниці, до семантики яких входить лише понятійна інформація;

2) Якщо у тексті є лексика, що зумовлює труднощі у сприйнятті, зумовлені національно-культурним змістом, доцільно не обмежуватися тлумаченням її значення в коментарі, а використати інші прийоми передтекстової роботи для кращого розуміння, наприклад, об’єднати її в певні тематичні лексичні групи;

3) Потреба в семантизації неповноеквівалентної та безеквівалентної лексики, як і подальша робота з нею, зумовлена активністю/пасивністю цих одиниць не тільки в межах твору, а й у мовній практиці студентів-іноземців. Наприклад, можна обмежитися тлумаченням архаїзмів, історизмів, актуальних лише для розуміння цього тексту, а з одиницями, які відображають поняття сучасного побуту, явища культури, організувати подальшу роботу;

4) Одним із недоліків методики коментування художніх текстів для навчальних цілей є недостатнє відображення системних зв’язків слова, а це не зможе забезпечити адекватне його освоєння;

5) У разі навчання студентів-слов’яністів варто враховувати явища інтерференції, що ускладнюють розуміння значення слова, і потребують коментування.

Кожне з таких зауважень чи порад сприяє кращій організації роботи із виявлення мовних лакун, які створюють перешкоди для іноземців під час читання художніх текстів (іноді вони стають відкриттям і для викладача), навчають правильного коментування, заповнення інформацією, яка виробить в іноземців “стратегію розуміння”.

Коментар зазвичай має два основні місця: перед текстом або після тексту у вигляді словника. Іноді його вміщують у тексті в дужках після слова або внизу сторінки впродовж тексту як покликання. Сучасних коментарів (на відміну від способу подання в минулому) не називають і не конкретизують їхнього виду (скажімо, країнознавчий коментар чи лінгвокраїнознавчий коментар). Найчастіше коментування слів і висловів відбувається у словниках (словничках). Рідше, хіба що в передтекстових завданнях, у яких дають міні-тексти із біографією письменника,

інформацією про твір тощо, коментування йде у вигляді т. зв. “супутніх ремарок”. У матеріалах для навчання української мови як іноземної із серії “Читаймо українською!” автори використовували саме такий спосіб коментування. Візьмемо, для прикладу, важкі для розуміння слова і вислови в текстах, присвячених Іванові Котляревському і Василю Симоненку (само собою й ці тексти можна вважати історико-літературним коментуванням) [5; 12]. Із біографії Івана Котляревського, поданої перед уривком з поеми “Енеїда”, виділено і пояснено в дужках такі слова: дворянин (*поміщик або чиновник, який має земельну власність*); дяк (*служитель церкви, який допомагає священику під час богослужіння*); семінарія (*навчальний заклад середнього рівня – духовний або педагогічний*); губернський (*губернія – основна адміністративно-територіальна одиниця в Росії від початку XVIII і до початку XX століття*), поміщицьких (*поміщик – дворянин, джерелом доходу якого була приватна власність на землю*); кавалерійський (*кінний*); ад’ютант (*офіцер, який виконує службові доручення*) та ін. Як бачимо, передусім виокремлено історизми. Із тексту про життєвий і творчий шлях Василя Симоненка, поданого перед оповіданням “Жукурікали півні на рушниках”, авторка пояснила слова: колгосп (*колективне господарство*); золота медаль (*відзнака найуспішнішим випускникам школи*); СПУ (*Спілка письменників України*); АН УРСР (*Академія наук Української Радянської Соціалістичної Республіки*); НКВС (*Народний комісаріат внутрішніх справ*); Алла Горська (*видатна художниця, відома діячка правозахисного руху 60-х років в Україні*); міськрада (*міська рада*); лакей (*прислужник*); надійшли гарбузи (*надійшли відмови*). Серед виділених слів – історизми, соціокультурні реалії, власна назва-антропонім, видозмінений фразеологізм.

У наукових статтях, присвячених методичному опрацюванню художніх творів чи уривків творів українських письменників (поеми Тараса Шевченка “Катерина” (укладач – І. Рибізант), новели Юрія Яновського “Дитинство” (І. Процик), роману у віршах Ліни Костенко “Маруся Чурай” (О. Антонів, Н. Фарина), роману “Записки українського самашедшого” (О. Антонів, І. Телюх) та ін.), автори підтверджують важливість лінгвокраїнознавчого коментаря. Проте не завжди подають його приклади. Вдало зауважено, що, мабуть, найбільше труднощів (але чомусь технічних?) спричиняють лексичні елементи тексту “Марусі Чурай”. Автори методичної розробки ілюструють, що саме може стати перешкодою для розуміння тексту: безеквівалентна лексика, наприклад, фразеологізми (*нагріє руки*); власні назви (*Байда*); оказіоналізми (*гіркоплінні*); фонові лексика (*верба, калина, хата*); багатозначні слова (*поле, крило*) тощо. “Текст насичений такими елементами, – застерігають дослідники. – Важливо їх правильно інтерпретувати, щоб адекватно зрозуміти зміст тексту. Щоб уникнути непорозуміння, можна подати значення безеквівалентної та фонові лексики у лінгвокраїнознавчому коментарі” [1 : 212]. Варто “попередити появу труднощів”, вважають вони, пов’язаних із правильним прочитанням інформації, яка захована в підтексті, або з розумінням деяких елементів народних звичаїв (наприклад, мазанням дьогтем воріт).

Допомагають створити загальну картину коментування як засобу навчання наукові праці з методики використання іномовних текстів, зокрема англійських. Докладно описала погляди англійських учених М. Шорта та К. Кендліна на методичну модель вивчення художнього тексту К. Галустова [8]. Науковці обґрунтовують погляди на те, щоб залучати художню літературу до навчального процесу з мови, об’єднувати вивчення мови й літератури. Навіть зазначають, що

спеціальної художньої мови не існує, вона така сама образна, як, скажімо, реклама. Пропонують деякі принципи організації процесу роботи з художнім текстом. Перший принцип якраз стосується коментування. Дослідники закликають більше уваги приділяти самому тексту. Не давати біографії письменника, фонових знань про культуру, бо вони не настільки важливі для інтерпретації тексту, навіть спричиняють виникнення культурних стереотипів та необґрунтованих суджень. Треба давати, на їхню думку, тільки знання “конкретного соціального контексту” (“particular social situation”) викладених фактів, а також соціальних реалій локального рівня (“small-scale social facts”), тобто тільки ту інформацію, яку підказує сам текст (“prompted by the texts”).

Українська дослідниця А. Голота провела опитування викладачів-англіцистів у Харківському педагогічному університеті щодо потреби та якості коментування автентичних англійських текстів. 81% підтвердили важливість коментування. 37% зазначили, що в сучасних підручниках з мови немає лінгвокраїнознавчих, соціокультурних чи інших коментарів; стільки ж – що є лише підрядкові або післятекстові. 75% респондентів вказали, що “обсяг додаткових матеріалів для розкриття фону культурно-маркованих лексичних одиниць, декодування екстралінгвістичної інформації та актуалізації її смислів у свідомості учасників не достатній” [9]. За результатами опитування, найважчим для коментування є науковий текст, найлегшим – художній. Найпродуктивнішим вважають письмовий коментар, найменш продуктивним – усний. Вказали на недоліки, зокрема невміння подавати коментар, нерозрізнення коментаря та опису, неврахування залежності від виду мовленнєвої діяльності.

Висновки. Вважаємо подібні погляди та зауваження надзвичайно корисними для кращого розуміння різноманітних аспектів методики коментування, адже від його ефективності залежить адекватне та успішне розуміння художнього тексту студентами-інофонами. Знання багатьох цих аспектів, наприклад, психології сприйняття художніх текстів, способів визначення ступеня їхньої читабельності, вибору мови коментарів (української чи рідної для іноземця), способів семантизації лінгвокраїнознавчої інформації, доцільності певного виду коментаря, його розміщення, оформлення тощо, лише сприятиме якісному навчанню української мови.

Список використаної літератури

1. *Антонів О.* Історичний роман Ліни Костенко “Маруся Чурай” як об’єкт вивчення в іншомовній аудиторії / О. Антонів, Н. Фарина // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2013. – Вип. 8. – С. 209–216.
2. *Баранівська О.* Художній і публіцистичний тексти як засоби навчання української мови як іноземної / О. Баранівська // Тека Ком. Pol.-Ukr. Związ. Kult. – Lublin, 2008. – Т. 3. – С. 60–66.
3. *Біленька-Свистович О. В.* Український художній текст у польськомовній аудиторії / О. В. Біленька-Свистович, З. О. Мацюк // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць; за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко. – Харків, 2007. – Вип. 22. – С. 167–175.

4. Буднік А. Теоретичні засади сприймання художнього твору студентами-інофонами: лінгвокраїнознавчий аспект / А. Буднік // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2011. – Вип. 6. – С.169–175.

5. Василь Симоненко. Кукурікали півні на рушниках; [уклад. Олександра Антонів]. – Львів, 2008. – 16 с.

6. Верещагин Е. М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – Москва : Русс. яз., 1990. – 248 с.

7. Верещагин Е. М. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиен-темы... / Е. М. Костомаров, В. Г. Верещагин. – Москва; Берлин : Директ-Медиа, 2014. – 532 с.

8. Галустова К. Г. Сучасні методичні моделі вивчення художнього тексту / К. Г. Галустова // Вісник Запорізьк. нац. ун-ту. Педагогічні науки. – 2010. – № 2(13). – С. 36–42.

9. Голота А. Проблеми коментування автентичних текстів у контексті методики викладання англійської мови у вищих навчальних закладах / А. Голота [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=15653&chapter=1>

10. Дадаян Л. Р. Лингвострановедческий комментарий к тексту при обучении русскому языку как иностранному / Л. Р. Дадаян // Университетские чтения. – Пятигорск, 2016. – С. 120–124.

11. Данилюк Н. О. Лексика з національно-культурним змістом на початковому етапі вивчення української мови іноземцями / Н. О. Данилюк // Науковий часопис Нац. педагог. ун-ту імені М. П. Драгоманова. – Сер. 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. – К., 2012. – Вип. 9. – С.186–189.

12. Іван Котляревський. Енеїда ; [уклад. Зоряна Мацюк]. – Львів, 2008. – 20 с.

13. Словник іншомовних слів / уклад. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – Київ : Наук. думка, 2000. – 680 с.

14. Смелкова З. С. Лингвострановедческий комментарий при изучении произведений художественной литературы / З. С. Смелкова // Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного : сб. научн.-метод. статей. – Москва : Русс. яз., 1979. – С.80–90.

15. Станкевич Н. Художній текст для читання в іншомовній аудиторії: вироблення стратегії розуміння / Н. Станкевич // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. праць. – Харків, 2009. – Вип. 14. – С. 202–210.

16. Україна в словах: Мовокраїнознавчий словник-довідник: навч. посібник / упоряд. і кер. автор. кол. Н. Данилюк. – Київ : Просвіта, 2004. – 704 с.

17. Швець Г. Добір художніх текстів для читання в іноземній аудиторії / Г. Д. Швець // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. праць. – Харків, 2015. – Вип. 26. – С. 160–169.

18. Швець Г. Художній текст на різних етапах навчання української мови як іноземної / Г. Швець // Теорія і практика викладання української як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2011. – Вип. 6. – С. 176–182.

19. Швець Г. Д. Читаймо українською: навч. посібник з української мови для іноз. студ. / Г. Д. Швець, Ю. О. Торчинська, А. О. Літвінчук; за ред. Г. Д. Швець. – Київ : Фенікс, 2012. – 112 с.

References

1. Antoniv O. Istorychnyi roman Liny Kostenko “Marusia Churai” yak ob'iekt vyvchennia v inshomovnii audytorii / O. Antoniv, N. Faryna // Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi : zb. nauk. prats. – Lviv, 2013. – Vyp. 8. – S. 209–216.
2. Baranivska O. Khudozhnii i publitsystychni teksty yak zasoby navchannia ukrainskoi movy yak inozemnoi / O. Baranivska // Teka Kom. Pol.-Ukr. Związ. Kult. – Lublin, 2008. – T. 3. – S. 60–66.
3. Bilenka-Svystovych O. V. Ukrainskyi khudozhnii tekst u polskomovnii audytorii / O. V. Bilenka-Svystovych, Z. O. Matsiuk // Lihvistychni doslidzhennia : zb. nauk. prats; za zah. red. prof. L. A. Lysychenko. – Kharkiv, 2007. – Vyp. 22. – S. 167–175.
4. Budnik A. Teoretychni zasady sprymannia khudozhnoho tvoriv studentamy-inofonamy: lnhvokrainoznavchyi aspekt / A. Budnik // Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi : zb. nauk. prats. – Lviv, 2011. – Vyp. 6. – S.169–175.
5. Vasyl Symonenko. Kukurikaly pivni na rushnykakh; [uklad. Oleksandra Antoniv]. – Lviv, 2008. – 16 s.
6. Vereschagin E. M. Yazyk i kultura. Lingvostranovedenie v prepodavanii russkogo yazyka kak inostrannogo / E. M. Vereschagin, V. G. Kostomarov. – Moskva : Russ. yaz., 1990. – 248 s.
7. Vereschagin E. M. Yazyk i kultura. Tri lingvostranovedcheskie kontseptsii: leksicheskogo fona, reche-povedencheskih taktik i sapien-temyi.../ E. M. Kostomarov, V. G. Vereschagin. – Moskva; Berlin : Direkt-Media, 2014. – 532 s.
8. Halustova K. H. Suchasni metodychni modeli vyvchennia khudozhnoho tekstu / K. H. Halustova // Visnyk Zaporizk. nats. un-tu. Pedahohichni nauky. – 2010. – № 2(13). – S. 36–42.
9. Holota A. Problemy komentuvannia avtentychnykh tekstiv u konteksti metodyky vykladannia anhliiskoi movy u vyshchykh navchalnykh zakladakh / A. Holota [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=15653&chapter=1>
10. Dadaian L. R. Lnhvostranovedcheskyi kommentariy k tekstu pry obuchenii russkomu yazyku kak ynostrannomu / L. R. Dadaian // Unyversytetskye chtenyia. – Piatyhorsk, 2016. – S. 120–124.
11. Danyiuk N. O. Leksyka z natsionalno-kulturnym zmistom na pochatkovomu etapi vyvchennia ukrainskoi movy inozemtsiamy / N. O. Danyiuk // Naukovyi chasopys Nats. pedahoh. un-tu imeni M. P. Drahomanova. – Ser. 10. Problemy hramatyky i leksykologhii ukrainskoi movy. – K., 2012. – Vyp. 9. – S.186–189.
12. Ivan Kotliarevskyi. Eneida ; [uklad. Zoriana Matsiuk]. – Lviv, 2008. – 20 s.
13. Slovnyk inshomovnykh sliv / ukklad. : S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. – Kyiv : Nauk. dumka, 2000. – 680 s.
14. Smelkova Z. S. Lingvostranovedcheskiy kommentariy pri izuchenii proizvedeniy hudozhestvennoy literatury / Z. S. Smelkova // Lingvostranovedenie v

prepodavanii russkogo yazyika kak inostrannogo : sb. nauchn.-metod. statey. – Moskva : Russ. yaz., 1979. – S. 80–90.

15. *Stankevych N.* Khudozhnii tekst dlia chytannia v inshomovnii audytorii: vyroblennia stratehii rozuminnia / N. Stankevych // Vykladannia mov u vshchychk navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky. Naukovi doslidzhennia. Dosvid. Poshuky : zb. nauk. prats. – Kharkiv, 2009. – Vyp. 14. – S. 202–210.

16. Ukraina v slovakh: Movokrainoznavchyi slovnyk-dovidnyk: navch. posibnyk / uporiad. i ker. avtor. kol. N. Danyliuk. – Kyiv : Prosvita, 2004. – 704 s.

17. *Shvets H.* Dobir khudozhnikh tekstiv dlia chytannia v inozemnii audytorii / H. D. Shvets // Vykladannia mov u vshchychk navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky. Naukovi doslidzhennia. Dosvid. Poshuky : zb. nauk. prats. – Kharkiv, 2015. – Vyp. 26. – S. 160–169.

18. *Shvets H.* Khudozhnii tekst na riznykh etapakh navchannia ukrainskoi movy yak inozemnoi / H. Shvets // Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi yak inozemnoi : zb. nauk. prats. – Lviv, 2011. – Vyp. 6. – S. 176–182.

19. *Shvets H. D.* Chytaimo ukrainskoiu: navch. posibnyk z ukrainskoi movy dlia inoz. stud. / H. D. Shvets, Yu. O. Torchynska, A. O. Litvinchuk; za red. H. D. Shvets. – Kyiv : Feniks, 2012. – 112 s.

*Стаття надійшла до редакції 10.04.2019
прийнята до друку 22.04.2019*

TYPES OF COMMENTS TO THE READING OF ARTISTIC TEXTS IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Nina Stankevych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Applied Linguistic,
1/233, Universitets'ka St., 79001 Lviv, Ukraine,
phone: (0322) 239 43 55
e-mail: stankevych@ua.fm
<http://orcid.org/0000-0002-0823-1853>*

The article summarizes the methodological value of the use of artistic texts in the process of studying Ukrainian as a foreign language; points out the importance of taking into account the criteria for their selection; the stages of elaboration of the text are highlighted.

One of the important aspects of reading an artistic work in a foreign language audience is that it is the original, authentic, product and language aesthetic mark of national culture, and therefore difficult to perceive. A way to facilitate reading and understanding is to comment.

Commentary is an oral or written remark related to the interpretation, explanation of a word or statement, with additional information or remarks. The need for comment, its character and type depend on the text itself. The artistic text has its own historical background, the language of that time period, reflects artistically meaningfulness. In the analysis of the text, all the text realities must be taken into account: the subtext, the context,

the paratext (the author's biography, time, place of action, information on the appearance of the work, its role in the development of literature).

The easiest way to divide comments on the commentary is linguistic and stylistic. Scientists used the term country-specific comment. This commentary explains out-language phenomena, national verbal images. The commentary that interpreted the socio-cultural realities was named real, domestic, and social.

In the method of teaching the language as a foreign language, the concept of linguistic-ethnographic commentary that reflects the close connection between language and culture is functioning actively. For commentary, the following groups of vocabulary are chosen: 1) without equivalence, 2) background and 3) connotative. Ukrainian researchers call these linguistic units language-oriented, vocabulary with national-cultural content, linguistic cultures. The commentary on the artistic text, which is presented directly and unambiguously, is called pragmatic; if the information is correlated with something explained by related things, such a comment is called projective. There is the term comprehensive linguistic-ethnographic commentary, which combines all kinds of comments (linguistic-historical, historical commentary on historical and literary facts, reflecting the social, cultural and historical context of the era, etc.).

Different forms of comments are considered in the article. The educational-methodical materials for reading Ukrainian artistic texts are analyzed and examples of comments on linguistic and ethnological difficulties are given.

Key words: reading as a type of speech activity, artistic text, commentary, types of commentary, complex linguistic and ethnographic commentary.